

Rorschachtest wordt Indonesisch poppenspel

De Morgen - 06 Okt. 2017
Pagina 17

Wat begon bij een iconische test uit de westerse psychologie eindigde bij wayang kulit, Indonesisch schaduwpoppenspel. Het nieuwste werk van kunstenaar Ana Torfs is een bezwerende installatie, te zien in de tentoonstelling Power and Other Things in BOZAR.

Een vlinder, een vleermuis, dierenhuid: de schijnbaar willekeurige, maar symmetrische inktvlekken die de Zwitserse psychiater Hermann Rorschach ooit op papier zette, leiden tot verschillende associaties waaruit je zogenaamd iemands persoonlijkheid kunt aflezen. "Freud dacht dat je mensen en hun wereldbeeld kon leren kennen via hun spreken, terwijl Rorschach meende dat je hen kon analyseren door hen een kaart te geven en dan te vragen wat ze zien", zegt Ana Torfs.

In tegenstelling tot wat je zou denken, zijn de plaatjes van Rorschach niet toevallig ontstaan. "Hij heeft ze heel bewust uitgewerkt. Het lijken willekeurige vlekken, maar hij maakte ze zo dat ze zoveel mogelijk associaties oproepen." Vanaf het begin was de test zeer controversieel, maar al snel werd hij gebruikt over de hele wereld.

"In de VS sloeg hij in als een bom en werd hij de meest gebruikte projectieve test, zoals dat heet. Hij werd niet enkel gebruikt in de psychologie, maar ook in de rechtbank, wanneer er bij scheidingen werd gestreden om het hoederecht over de kinderen, of bij toelatingstesten in het leger. Een Amerikaanse psychiater nam de test zelfs mee naar de Processen van Neurenberg, in een poging de nazipersoonlijkheid te begrijpen. En dat allemaal op basis van je reacties op die tien kaartjes. Waanzinnig eigenlijk."

Cadavre exquis

Maar de rorschachtest werd ook een tool bij veldwerk van antropologen. "Zij namen die prenten bijvoorbeeld mee naar indianenreservaten om daar aan Apaches te vragen wat ze zagen." Die antwoorden zijn minutieus geboekstaafd, en Torfs las veel van die protocollen. "Het viel me op hoe poëtisch de reacties van die inheemse volkeren waren. Een sjamaan van de Apaches zei dingen als: 'A music sign. A land underneath the water. The rabbit is as calm as it should be.' Sommige van die zinnen hadden iets van een cadavre exquis, zoals bij de surrealisten."

Met zulke reacties begon Torfs een libretto te schrijven. Net op dat moment werd ze gecontacteerd door de curatoren van Europalia en vielen de puzzelstukjes op hun plaats. "Ik was al aan het denken aan een gezongen poppenspel, met de inkttekeningen als poppen, en toen kwam de link met het Indonesische wayang kulit."

Na twee studiereizen in Indonesië ontstond de installatie Incantations (Double Double). Op stokken staan handgemaakte poppen uit Surakarta: elke tekening uit de rorschachtest werd een prachtige Indonesische pop uit buffelleer en buffelhoorn. Als toeschouwer wandel je tussen de poppen en zie je op een van de twee tweezijdige schermen een zangeres in close-up. "Met Nanang Hape, een jonge poppenspeler uit Jakarta die de poppen tot leven bracht, heb ik mijn libretto vertaald naar het Javaans. Zes zangeressen kregen die tekst en improviseerden een lied."

Jukebox

In totaal zitten er 120 verschillende liederen in een installatie als een jukebox, waarbij een computer willekeurig een nummer kiest. Op twee schermen zie je de Engelse tekst, op een ander het schaduwpoppenspel, en op het laatste de zangeres die improviseert. "Een incantatie is een toverspreuk, een reeks woorden waardoor je macht over dingen kunt krijgen. De woorden die de antropologen en psychologen ooit uit die mensen hebben gesleurd, wil ik nu teruggeven: ik geef de zangeressen macht over de woorden."

En zo wordt Incantations (Double Double) een complexe installatie van verdubbeling en vertaling, taal en macht, waarbij bevreemdende zinnen als 'een pilaar die de vorm van de waarheid heeft aangenomen' als een mantra door de ruimte klinken.

"Maar bovendien", zo voegt Torfs daaraan toe, "gaat het werk over oneindige gedaanteverwisselingen: een neus wordt plots een krokodil, een reus wordt een arend. Zo wordt de hele installatie een ode aan de verbeelding."

JOZEFIE VAN BEEK

Copyright © 2017 De Persgroep Publishing. Alle rechten voorbehouden